

Karel Jech

kolektivizace

a vyhánění sedláků z půdy

Václav Šajmovi Ktera testel vlastni
vsej louskšarova v arpa a šepoval
šestale od MFF k besplavovai útivai

Místní národní výbor v obci Ktera testel vlastni
všej louskšarova v arpa a šepoval
šestale od MFF k besplavovai útivai

• Ověřeno dne 15.4.1954 posádkou inspekce "Čest Trácl."

VYŠEHRAV

TAJNÉ

KAREL JECH

**KOLEKTIVIZACE
A VYHÁNĚNÍ
SEDLÁKŮ Z PŮDY**

Karel Jech

**Kolektivizace
a vyhánění
sedláků
z půdy**

Vyšehrad

Kniha vychází
s finančním přispěním
Eurooffice
Praha–Brusel, a.s.

© Karel Jech, 2008

ISBN 978-80-7021-902-7

Obsah

Úvod	9
1. Strípky z rolnické a selské minulosti	11
Sedláci dávných dob aneb trochu bájí a historie	11
Nevolnictví a robota	14
České baroko, kapličky a zvoničky	20
Škola základ života	23
Vesnice ve 20. století	26
V čase nacistické totality	28
Osudný odsun	31
Tradiční družstevnictví	35
Co se tehdy dělo v Sovětském Rusku	36
Vesnice za agrární krize	37
2. Blýskání na časy	43
Přelom	51
Změna kurzu	55
Pojmenování nepřítele	59
Ve jménu zákona?	64
Hledání argumentů	71
Problém selské půdy	74
3. Nástup do roku 1951	79
Zostřený kurz	79
Trestní postih sedláků	90
Justiční iniciativa	95
Kulacká akce a Akce maso	97
4. Dramatické léto 1951	103
Případ Babice	103
Jihlavský proces a následné soudy	105

5. Akce K (kulak)	118
Směrnice tří ministrů – říjen 1951	118
Prováděcí pokyny	123
Počátky Akce K (kulak)	126
6. Ven ze škol a z veřejného života!	141
Vylučování selských dětí ze škol	141
Odstraňování „vesnických boháčů“ z národních výborů	146
Kulacké seznamy	150
7. Kulak se zavře třeba pro jednu slepici	156
Podruhé v Lánech	157
Poděbradský případ	163
8. Druhá vlna rozkulačování	170
Akce kulak na Slovensku	171
Narůstající problémy	174
Jak se kdo choval	183
9. Propad Akce kulak	190
Druhé zastavení	190
V Lánech potřetí	196
Konec-nekonec vysídlování?	202
10. Dokončování kolektivizace	207
Přechodné zmírnění a klamné naděje	207
Postupy proti selskému stavu v závěrečné fázi kolektivizace	211
Kulaci a jejich členství v JZD	219
Krutá bilance padesátých let	222
11. Dozvuky	229
Sedláci let devadesátých	229
Konec stalinského kolektivizačního modelu	232
Sedláci z přelomu tisíciletí	234
Přílohy (kopie dobových dokumentů)	241
Ediční poznámka	321
Seznam zkratk	323
Poznámky a odkazy	325

Na přelomu čtyřicátých a padesátých let dvacátého století se s nástupem kolektivizace do československého zemědělství pro soukromé hospodáře od základu měnil dosavadní způsob práce, postavení a zejména celá další životní perspektiva. Při vstupu do vznikajících JZD váhali, zda mají právo odejít od letité tradice svých rodů, zda s vidinou čehosi lepšího smějí obětovat zažitý způsob hospodaření na svých gruntech, zda se vůbec ne-zpronevěří svým otcům, dědům a ještě starším předkům. Rozhodovali se nejen o přítomnosti, ale i o minulosti a zejména o budoucnosti svého majetku, o svých vlastních životech, ale také o životech svých dětí a o životech jejich ještě nenarozených potomků.

Z hospodářů, kteří si do té doby sami určovali, kdy budou sít, orat či sklízet, se stávali členy pracovních skupin a vykonávali činnosti podle pokynů svých nadřízených, mnozí z nich se však z dosud řádných nebo i vážených občanů stávali bezprávnými odsouzcenci, psanci a mukly. Jací to byli lidé, jací byli jejich předkové, kteří je vychovali, jaké postavení jim příslušelo v celospolečenském uspořádání a čím je poznamenaly uplynulé vzestupy či hospodářské nezdary, nepřízeň počasí, války, revoluce a reformy?

Co o nich věděli jejich současníci z měst, proč byli neteční a proč se k likvidačním krokům na jejich obranu nepostavili? A co o těchto kdysi nejpočetnějších příslušnících naší společnosti víme *my dnes*, když uplynulo už něco přes půl století od počáteční kolektivizační vlny a když velká část našich vrstevníků tehdejší rolníky a sedláky z vlastní zkušenosti nepamatuje a nezná? Vesnická rolnická a selská minulost byla pestrá a bohatá, útržky z ní známe z četby a vyprávění. Přesto stojí za to z ní úvodem aspoň něco ve zkratce připomenout.

NÁSTUP DO ROKU 1951

- (1) Moc soudcovskou vykonávají nezávislé soudy.**
- (2) Soudcové jsou jednak soudci z povolání, jednak soudci z lidu; obojí jsou si při rozhodování rovni.**
- (3) Soudcové vykonávají svůj úřad nezávisle, jsouce vázáni jen právním řádem lidové demokracie.**

Článek XI. Ústavy 9. května z roku 1948,
která platila do roku 1960

Zostřený kurz

V lednu 1951 vstupovalo Československo do třetího roku své první pětiletky s předsevzetím vytvořit základy socialistické společnosti. Její dosavadní průběh stále více ovlivňovaly stoupající nároky Sovětského svazu a ostatních zemí sovětského bloku na rozsáhlé dodávky industrializačního vybavení a vojenské techniky. Oficiální propaganda hlasitě zdůrazňovala, že zostřování třídního boje je zákonitým průvodním jevem socialistické výstavby, ohrožované za studené války imperialistickým světem. Na denním pořádku byly ideologické kampaně proti náboženství, nacionalismu, kosmopolitismu, masarykismu či jiným „buržoazním vlivům“. Jejich posláním bylo zdůvodnit soustavné vyhledávání, zatýkání a likvidaci reálných, možných či jen smyšlených nepřátel ve všech sférách ekonomiky, v „nespolehlivých“ společenských vrstvách, v zájmových organizacích i v řídicích systémech včetně členstva a aparátu vládnoucí strany.

Do tohoto kontextu plně zapadalo rozhodnutí ÚV KSČ z 21.–24. února 1951 podstatně zvýšit původní úkoly 1. pětiletky, a to především v těžkém a strojírenském průmyslu, vzhledem k stupňujícím se zbrojním programům.

Celková orientace na zrychlení tempa a rozsahu socialistické výstavby se promítala i do sféry zemědělství, jehož soukromý malovýrobní sektor, krátkodobě posílený poválečnou pozemkovou reformou, byl vzápětí vtažen do kolektivizačního procesu. Kolektivizace tehdy již nabírala vysoké obrátky (až dosud bylo založeno 3868 JZD vyššího typu, z nichž 3279 rozoralo meze a zavádělo společné osevy). Přesto se její tempo mělo dále zrychlovat, a to jak zakládáním nových JZD, tak také přílivem nových členů, aby tak na úkor družstev elementárních a menšinových co nejdříve získala převahu JZD přecházející na úroveň III. a IV. typu se společnou rostlinnou i živočišnou výrobou. V I. typu JZD se organizovala kooperace a sousedská výpomoc při hlavních polních pracích a každému

Ke slavnostnímu rozorávání mezí vyjely v roce 1951 na Teplicku „naše traktory – tanky míru“. (Foto: SOKA, Teplice)

Rozorávání mezí bylo jedním z okázalých vítězství kolektivizace a likvidace soukromého hospodaření. (Foto: SOkA, Teplice)

Svod dobytka ke společnému ustájení v JZD Želénky a Oldřichov na Teplicku v r. 1951. (Foto: SOKA, Teplice)

členů připadala sklizeň z vlastních pozemků. V II. typu se již rozorávaly meze a plánovitě zaváděly společné osevy na scelené půdě. Odměňování záviselo na vykonané práci a na výměře vložené půdy. Pro III. a IV. typ byly již charakteristické svody dobytka, společná živočišná výroba, vytváření nedělitelných fondů JZD a odměňování podle pracovních jednotek bez přihlédnutí k rozsahu vložené půdy. Půda zůstávala formálně ve vlastnictví členů a JZD k ní mělo prakticky neomezené užívatelské právo. Od let 1954–1955 se při zakládání JZD I. a II. typ neuplatňoval a z připravovaných výborů se rovnou zakládala JZD III. typu.

Za hlavní překážku takto orientovaného vývoje zemědělství označilo zasedání ÚV KSČ vesnické boháče jako poslední přežívající kapitalistickou třídu, disponující i po odnětí rozhodujících strojů a traktorů takovým vybavením (kvalitní zemědělská půda, hospodářské budovy, koňské potahy, plemenná stáda dobytka), jaké většina JZD ve svých počátcích postrádala. Ústřední tajemník KSČ R. Slánský se ve svém referátu pozastavil nad zjištěním, že i přes více než rok starou stranickou směrnicí o nepřipustnosti přijímání vesnických boháčů do JZD se téměř polovina všech zemědělců nad 20 ha v obcích, kde byla ustavena JZD vyšších typů, do JZD přihlásila a byla za jejich členy přijata. V rozporu se zněním původních stanov byla rozhodnutí o přijetí větších sedláků do JZD označena jako škodlivá. Komunistům toto zasedání kategoricky přikázalo zabránit jejich dalšímu přijímání do JZD a pokud se tak již stalo, prosadit jejich vyloučení. Odmítnuty měly být i takové nabídky mnohých sedláků, že odprodají či zdarma předají část své půdy, aby mohli být při vstupu do JZD považováni za střední či malé zemědělce. Pokud takový sedlák nemohl dále obdělávat svoji půdu, mělo JZD převzít jeho hospodářství, aniž by ho přijalo za člena, přičemž o eventuální majetkové náhradě nebyla ani zmínka.

Vesnický boháč byl nyní vyličen a před rolnickou veřejností měl být soustavnou propagandou paušálně pranýřován jako úhlavní nepřítel JZD, a to – s odvoláním na sovětské zkušenosti – nepřítel mnohem nebezpečnější jako jeho člen, neboť i když „*prodá část svých pozemků, nezbaví se svého nepřátelského, kapitalistického smýšlení, svých vykořisťovatelských zvyklostí*“.²⁹

Bylo v logice totalitního mocenského systému, že byl hledán a musel být nalezen i původce některých „chyb a nedostatků“, které vyvolávaly u nemalé části vesnice nedůvěru ke kolektivizační politice. Při soustavném hledání vnitřního nepřítele takových „viníků“ v roce 1951 vůčihrledně přibývalo. V daném okamžiku byla vina za zbrždžování kolektivizace a boje proti vesnickému boháči přisouzena zástupkyni ústředního tajemníka KSČ Marii Švermové, která byla pro vykonstruovanou spoluúčasť na

Dobová protikulacká karikatura (Lev Haas) z 50. let. (Foto: autor)

protistátní činnosti právě 21. února 1951 zatčena. Za vinu se jí mj. kladlo, že ve spojení s již dříve uvězněným tajemníkem brněnského KV KSČ O. Šlingem prosazovala „smířlivecké“ názory o škodlivosti zákroků proti vesnickému boháči, o tom, že takové zákroky odradí i středního rolníka a že naopak je možno a nutno odborných znalostí statkáře a vesnického boháče využít. Byla odsouzena k doživotnímu vězení a O. Šling byl popraven.

Na Slovensku byl tehdy za hlavního ochránce a spojence kulaků a vesnických boháčů vyhlášen Gustáv Husák, který se po označení za nositele buržoazního nacionalismu a po odvolání z funkce předsedy Sboru pověřenců stal 12. června 1950 vedoucím zemědělského oddělení ÚV KSS. Dodatečně mu byla předhazována odpovědnost za prosazování teorie o tom, že v zájmu zainteresování středního rolníka ke vstupu do JZD nutno získat *váženého gazdu*, tj. *vesnického boháče*. Navíc pak údajně vnášel do výkupního systému zemědělských výrobků lhostejnost a shovívavý postoj ke kulakům, kteří neplnili svoje dodávkové povinnosti³⁰. Také on byl v roce 1951 zatčen a v roce 1954 odsouzen na doživotí. V dubnu 1951 byl pro napomáhání ke škůdcovské činnosti statkářů a kulaků ve státních statcích sesazen ze všech svých funkcí, později zatčen a vězněn i člen nejvyššího stranického vedení Josef Smrkovský.

Vedení KSČ současně dávalo pokyn a návod k tomu, aby členové a funkcionáři strany i na nižších úrovních vyhledávali a udávali možné místní „smířlivce s třídními nepřáteli, zastávce a obhájce vesnických boháčů“.

- - -

Krátce před únorovým zasedáním ÚV KSČ, ve zřejmé souvislosti s přípravou podkladů pro referát ústředního tajemníka, se na ministerstvu zemědělství uskutečňovala jakási inventura všech dosavadních opatření proti selskému stavu a vyhodnocovala jejich účinnost. Souhrnný materiál s názvem **Omezování a zatlačování vesnických boháčů** posuzovalo kolegium ministra zemědělství 8. března 1951³¹. Pod vlivem právě vyhlášené zostřené protiselské linie dospělo k závěru, že nestačí jen do všech důsledků využívat dosavadní omezující opatření, ale že je nutno přikročit k tvrdším formám postihu. Konkrétně to například znamenalo nespokojit se jen s nuceným „výkupem“ hlavních mechanizačních prostředků ze selských hospodářství, který podle R. Slánského koncem února 1951 obnášel celkem 16 tisíc traktorů, 20 tisíc samovazů a 17 700 mlátiček. Nový pokyn spočíval v tom, aby za odebrané traktory a stroje se neproplácely žádné finanční náhrady a navíc aby JZD v průběhu roku používala i zbylé potahy a malé mechanizační prostředky těchto hospodářství přednostně pro svoje sezónní potřeby. Zákaz poskytovat zemědělské investiční a provozní úvěry hospodářstvím nad 20 ha půdy, uplatňovaný již od druhé poloviny roku 1950, se nyní rozšiřoval i na selská hospodářství s nižší výměrou; současně byl iniciován zesílený tlak věřitelských ústavů na urychlené splácení dříve poskytnutých úvěrů.

Kolegium na základě ministrovy iniciativy uložilo, aby ze soukromého sektoru bylo ihned vyřazeno semenářství a šlechtitelství zemědělských plodin, patřící k osvědčeným produkčním aktivitám mnoha selských závodů. Obdobně měl být u těchto hospodářství urychleně dokončen „výkup“ plemenných zvířat a jejich přesun do JZD. Šlo o podvodnou transakci, pro kterou ministr vyslovil zásadu „*převzít ty dobré krávy a dát jim krávy horší a zároveň jim dát papír, že se rozdíl bude platit za 3 roky*“³². Pro přesuny kvalitních dojnic a březích jalovic platil pokyn, který dne 2. dubna 1951 na návrh ministerstva zemědělství vydalo předsednictvo ÚV KSČ: „*Tam, kde je JZD schopno nahradit produkci vesnického boháče, použít zákona č. 55/47 k tomu, aby JZD bez kvitance odhadních komisí apod. získalo celý objekt vesnického boháče i s kvalitním dobyt看kem.*“ K následování byl doporučen postup JZD Bášř z okresu Praha-sever, které převzalo od čtyř sedláků do společného ustájení 41 krav a 8 březích jalovic s tím, že JZD nebude za tento živý inventář platit žádnou náhradu.

V obcích, kde zatím nebylo JZD, měl být s využitím zákona č. 55/1947 Sb. uvalen na vytípanou selská hospodářství nucený pacht, jehož vykonávatelem by až do založení JZD byl MNV nebo státní statek.

Ukládání trestů větším zemědělcům v soudním i správním řízení za neplnění výrobních či dodávkových úkolů shledalo kolegium ministra zemědělství jako příliš mírné a vyslovalo se pro jejich zvýšení a zpřísnění.

Za klíčové opatření, které po zabavení větších zemědělských strojů a po odčerpání námezdních pracovních sil mělo nejcitelněji oslabovat hospodářskou pozici selských závodů, byly v dané situaci považovány tzv. **hospodářsko-technické úpravy půdy (HTÚP)**, spjaté s rozoráváním mezí a vytvářením souvislých honů pro kolektivizovanou rostlinnou výrobu JZD. Vedení ministerstva rozhodlo v této praxi pokračovat, neboť tak bylo možné výhodně získat kvalitní a dobře umístěnou selskou půdu a vytěsnit její vlastníky na méně úrodné a okrajové pozemky obecního katastru. Toto opatření zdaleka nevycházelo jen z místních agrotechnických podmínek a úvah – bylo jedním z dalších nátlakových postupů, které se s vysokou účinností praktikovaly už při sovětském rozkulačování ve 30. letech. Současně měli být právě větší zemědělci urychleně zbaveni možnosti volného nakládání s půdou: poté, kdy již dříve nesměli půdu prodávat, měli podle nových předpisů ztratit i právo zmenšovat svoji celkovou výměru převodem části pozemků na blízké příbuzné. V tomto případě nejvyšší stranické vedení v dubnu 1951 svým souhlasem posvětilo společný návrh ministrů vnitra, zemědělství a spravedlnosti, aby třídně „vhodným výkladem obecního zájmu“ podle připravovaného zákona o převezech nemovitostí a o pronajímání zemědělské a lesní půdy mezi soukromými osobami byly zamítány všechny žádosti vesnických boháčů o převod (pronájem) jak celých usedlostí, tak i menších výměr zemědělské půdy, na děti a jejich manžely, mezi manžely nebo mezi sourozenci. Legislativní odezvou tohoto záměru se pak stal **§ 5, odst. 2 zákona ze dne 11. července 1951 č. 65/1951 Sb.**, který stanovil: *„Převody nebo pronájmy, uskutečněné ze spekulacních důvodů po 1. lednu 1946, může okresní národní výbor přezkoumat a prohlásit za neplatné.“*

Nejzávažnější posun v postojích vedení ministerstva zemědělství nastal přijetím radikálního stanoviska ministra Ďuriše k tomu, jak naložit s „vesnickými boháči“ v etapě zrychlující se kolektivizace. Podstatu stranické směrnice k tomu, aby na selská hospodářství podle místních okolností a podle toho, „kde a jak se nám to hodí“, byla uvalena národní správa nebo nucený pacht, rozvedl Ďuriš až k námětu, aby takový sedlák nebyl ponechán na svém místě a aby byl z obce vystěhován. Doslova uvedl, že zejména v případech, kdy v zabraných stájích měl být umístěn dobytek JZD a kde by vesnický boháč „*politicky ovlivňoval druhé lidi, bylo by*

*v zájmu ostatních ho dát na práci jinam, nebo přesídlit do jiné vesnice a jeho dům pak použít pro družstevní účely a pro takové účely, které nejvíce získají souhlas obyvatelstva. To musí být vždy v dohodě s okresním vedením strany a pracovní úřad ho dává na práci.*³³

V diskusích o dalším směřování zemědělské politiky, které koncem zimy a na jaře 1951 probíhaly v kolegiu ministra zemědělství a v nejvyšším stranickém vedení, byla nakonec nalezena formulace, která se pak v různých obměnách vyskytovala v řadě dalších interních pokynů a jež se stala směrodatnou pro všechny kolektivizační aktivisty na úrovni krajů, okresů a vesnic: „Aby vesnický boháč, na nějž byl uvalen nucený pacht, nemohl poškozovat družstvo, má být všude, kde to místní poměry vyžadují, vystěhován ze své dosavadní usedlosti. Je-li nebezpečí, že bude ovlivňovat drobné a střední rolníky proti státu a bude je štvát proti družstvu, je možné podle místních poměrů vystěhovat jej z obce a přesídlit do jiného místa a na nezemědělské pracoviště. O takových případech rozhodne okresní výbor KSČ a provede je ONV.”³⁴

Aby snad nevznikl mylný dojem, že mezi činiteli, kteří v nejvyšších kruzích rozhodovali o dalších osudech desetitisíců selských a rolnických rodin, panovala jakási názorová jednotu, nahlédněme alespoň letmo do zákulisí. Již zhruba od roku 1950 se totiž vyhrocovaly konfliktní vztahy mezi ministerstvem zemědělství a zemědělským oddělením aparátu ÚV KSČ, spojené s osobními averzemi mezi ministrem J. Ďurišem a R. Slánským. Prestižní konflikt, v němž paradoxně proti sobě na obou stranách stáli reprezentanti tvrdé kolektivizační politiky, vyvrcholil koncem léta 1951, kdy se ústřednímu tajemníkovi ještě krátce před vlastním pádem podařilo odsunout J. Ďuriše na Slovensko do méně vlivné funkce předsedy Sboru pověřenců.

Usnesení sekretariátu ÚV KSČ ze 4. května 1951 označovalo za schematismus členit zemědělce na skupiny do 20 a nad 20 ha půdy, jak tomu až dosud bylo v některých zákonech nebo vládních usneseních (zákon o zemědělské a všeobecné dani, o cenách za práci STS, za osiva, umělá hnojiva aj.). Nyní se stanovilo, aby vodítkem pro určení charakteru vesnického boháče a spodní hranicí jeho pozemkové držby bylo v řepářských oblastech již 8–12 hektarů, v obilnářských oblastech 10–14 hektarů, v bramborářských oblastech 12–16 a pouze v oblastech pícninářských 15–20 hektarů.

Za vesnické boháče měli však být považováni i vlastníci menší výměry půdy, pokud současně byli hostinskými, mlynáři, zahradníky, řezníky nebo obchodníky, a to často též, kdy již svou bývalou živnost nevlastnili, ale zůstali v ní jako vedoucí družstevního, komunálního nebo národního podniku. Obdobné hledisko se mělo uplatňovat i v případech intenzivní

zemědělské výroby (vinařství, ovocnářství, chmelařství, zelinářství, semenářství, chovatelství plemenného dobytka apod.), která se i při malé výměře půdy nemohla obejít bez námezdních pracovních sil. Za vesnické boháče měli tak být považováni zejména majitelé speciálních technických zařízení potřebných k takové výrobě (majitelé závlahových zelinářských zařízení, sušiček chmelu, vinopalů apod.).

Kromě tradičních či dědičných sedláků měla být kategorie vesnických boháčů rozšířena rovněž o ty osídlence pohraničí, kteří jako první obsazovali nejlépe vybavené usedlosti po vysídlených Němcích. Těmto ještě včerejším bezzemkům nebo chudým rolníkům, kteří získali kvalitní půdu a dobytek, drobné stroje a nářadí v komunisty řízené pozemkové reformě, přisoudilo nyní komunistické vedení kulacké tendence, vykořisťovatelský vztah k ekonomicky slabším rolníkům a zaujatý postoj proti kolektivizaci vesnice.

Současně vydalo stranické vedení důrazný pokyn k naplnění hesla o izolaci vesnických boháčů v obcích, a to okamžitým vyloučením z řad členů KSČ, pokud se jimi v minulosti stali, a vyloučením z JZD všech zemědělců nad 15 ha půdy. U celé této velikostní kategorie údajně bylo už buď prokázáno nebo se muselo předpokládat záměrné škůdčovství uvnitř JZD (šlo zejména o vyšší typy JZD, v nichž podle údajů z února 1951 bylo celkem 6482 rolníků nad 15 ha, tedy na jedno JZD průměrně dva zemědělci nad 15 ha).

Sedlákům vyloučeným z JZD neměly být nadále poskytovány náhradní pozemky k jejich dalšímu soukromému hospodaření. Vyloučenému „boháči“ směly být vyčleněny pouze okrajové parcely a pokud by šlo o „otevřené nepřátele“, měla celá jejich původní hospodářství převzít JZD do nuceného nájmu.

Prísne tajné usnesení sekretariátu ÚV KSČ ze 4. května 1951 s názvem **Řešení některých otázek vesnických boháčů** kromě toho paušálně odmítlo dosavadní praxi, kdy izolovaný a zatlačovaný sedlák směl dále bydlet ve vesnici a pracovat jako námezdní síla v JZD nebo jako zaměstnanec v jiném oboru v blízkém okolí, a mohl rozvracet JZD i vesnici.

To se mělo řešit „*vysídlením z vesnice a zařazením jich do pracovního procesu daleko od obce*“.

Pro sedláky určené k vysídlení připadala v úvahu práce v dolech, lozech, cihelnách, ve stavebnictví nebo v některých vybraných průmyslových závodech, přičemž jejich odchod z vesnic do průmyslu měl být organizovaně kontrolován. Na druhém místě se počítalo s vystěhováním do řídky osídlených pohraničních oblastí, kde by byli použiti k práci na rozptýlených hospodářstvích státních statků. Jako vhodný příklad se uvádělo Osoblažsko, kde se státní statky v poválečné době při velké rozloze půdy

potýkaly s kritickým nedostatkem pracovních sil, přičemž se za jeho zvláštní přednost uváděla velká vzdálenost od západních hranic republiky.

Pro osudy stovek a tisíců selských rodin v nejbližších letech měla v citovaném usnesení ústředního stranického sekretariátu zvláštní důležitost dvě závěrečná ustanovení.

Za prvé, že na rozdíl od dosavadní, údajně příliš mírné a benevolentní praxe, budou nyní vesnickým boháčům při neplnění výrobních a dodávkových úkolů ukládány zpřísněné tresty odnětí svobody a úměrně zvýšené peněžní pokuty, které je citelně postihnou. Za neúčinné byly považovány jak „směšně nízké“ pokuty, tak i pokuty nepřiměřeně vysoké, které byly prakticky nevymahatelné. Přisouzení záměru škůdcovství mělo být záminkou k trestnímu stíhání. Soudní postih, zahrnující i konfiskaci majetku, měl být jedním z podstatných předpokladů pro vysídlení nejen odsouzeného, nýbrž i jeho rodinných příslušníků. Kriminalizace hospodářské činnosti sedláků, konfiskace jejich majetku a uvalení nucené správy byly ve své podstatě obdobou praktik z okupačních let 1939–1945. Německé vedení ústředních protektorátních úřadů tehdy běžně zneužívalo **vládní nařízení ze dne 21. března 1939 č. 87 Sb., o správě hospodářských podniků a dozoru nad nimi**. Záminkou k uvalení nucené správy bylo, že se údajně v podniku špatně hospodaří, přičemž pravým důvodem bylo, že šlo o podnik dobře vybavený a výnosný a tudíž žádoucí pro germanizační účely. Okupační vedení Pozemkového úřadu pro Čechy a Moravu využívalo kromě toho i záborový zákon z r. 1919, jehož násilným výkladem mělo být nesplnění dodávkové povinnosti, zatajení zásob, porušení cenových či jiných předpisů řízeného hospodářství, vedle odnětí svobody a peněžitých pokut, trestáno i zabráním veškerého zemědělského majetku. Výmaz záznamů o takto provedených majetkových převodech se po osvobození uskutečnil na základě **dekretu prezidenta republiky č. 124/1945 Sb., o některých opatřeních ve věcech knihovních**.³⁵

Za druhé, že „*rozmísťování vesnických boháčů a jejich zařazení do pracovního procesu nebudou ... moci dělat okresy, ale bude nutno plánovat je ústředně*“. Zde ještě nebylo konkrétně řečeno, která instituce bude tímto posláním pověřena. Myšlenka ústředního plánování či řízení daného procesu nepochybně vycházela z předpokládané nutnosti koordinovat značné mezikrajové a meziokresní přesuny specifických pracovních sil, k čemuž mohlo přicházet v úvahu ministerstvo zemědělství nebo ministerstvo sociální péče. Represivní povaha celého záměru však dávala tušit, že hlavním aktérem se stane resort vnitra a Státní bezpečnost.

Trestní postih sedláků

Dvě radikální protiselská opatření, iniciovaná zasedáním ÚV KSČ v únoru 1951 – vylučování sedláků z JZD a zamýšlené vysídlování z vesnic – byla bezesporu mimořádně závažná a z hlediska možného zneklidnění vesnice pro režim politicky i velmi riskantní.

Vylučování z JZD v nastávajícím jarním období, kdy se souběžně rozvíjela kampaň za získání nových členů, mohlo mít zcela protichůdné či nežádoucí účinky. Podle dosud platných stanov navíc přicházelo v úvahu až po vypořádání hospodářského roku, tj. po žních a sklizni okopanin. Ojedinele se sice již vylučovalo, ne vždy se však horlivým kolektivizátorům dařilo prosadit stranický záměr proti ostatním členům JZD. Ve zvláštní zprávě o průběhu třídního boje na vesnici, kterou dne 23. 6. 1951 zaslal ministr národní bezpečnosti ústřednímu tajemníkovi KSČ, byl jako charakteristický popsán případ z obce Hostovice na Pardubicku. Zakladatelem a předsedou se tam stal sedlák J. K. s 22 ha půdy, někdejší člen agrární strany, po válce bezpartijní. S ním vstoupila do JZD celá vesnice, včetně dalších pěti větších zemědělců, a společně bylo na celém obecním katastru uskutečněno scelení pozemků. Po únorovém zasedání ÚV KSČ usilovala místní organizace KSČ o odvolání J. K. z funkce a o jeho vyloučení z JZD. Protože šlo o schopného organizátora, pod jehož vedením získalo JZD přední postavení v celém okrese, postavili se družstevníci na jeho obranu a byl pouze převeden do funkce místopředsedy. Zpráva rezignovaně konstatovala, že ani přes veškerou snahu OV KSČ nebylo možné uvedených šest sedláků vyloučit a že toho nelze dosáhnout ani v dohledné době, protože mají na své straně všechny členy JZD. V červnu 1951 se v obci Osek v okrese Milevsko v souvislosti s vylučováním vlivného sedláka rozhodlo vystoupit z JZD dalších 39 zemědělců.³⁶

Pokud šlo o možné vysídlování, nebylo zatím konkrétně dohodnuto, kam a na jakou práci určené sedláky umísťovat, pomocí jakých legislativních aktů celou záležitost legalizovat, v kompetenci kterých vládních úřadů takový zásah organizovat. Vedení KSČ proto na jaře 1951 zatím volilo opatrný postup s tím, že k jeho rozvinutí nutno zvolit nejvýhodnější časový moment.

Bezprostředně po únorovém plénu ÚV KSČ se však začala realizovat i řada takových protiselských opatření, která nevyžadovala větších příprav a umožňovala zesílený trestní postih. Především byla zpřísněna kontrola plnění výrobních a výkupních úkolů. Zemědělské referáty ONV dostaly začátkem března 1951 mj. uloženo, aby ve spolupráci s OV KSČ ihned u vesnických boháčů zkontrolovaly stavy krav, jalovic a prasat, plánované k 31. prosinci 1950. Za jejich nedodržení měly ONV uplatnit